

Φαντασιωσικά σενάρια

Σας προτείνω να επικεντρωθούμε για ένα χρόνο στα φαντασιωσικά σενάρια.

Πρόκειται για μία κλινική προσέγγιση του ζητήματος της φαντασίωσης η οποία κατέχει, στο πεδίο μας, μία παράδοξη θέση : την επικαλούμαστε λίγο, τόσο κατά τη διάρκεια της αναλυτικής πρακτικής όσο και στις παρουσιάσεις μας – ως σημειώσουμε, ωστόσο, την πρόσφατη εμφάνιση ενός τεύχους του *La Cause du désir*, που φέρει τον τίτλο *Φαντασίωση*. Αν αποκτά μία τέτοια σπουδαιότητα στο τέλος μιας ανάλυσης, όταν επικαλούμαστε τη διάσχισή της, με ποια μορφή εμφανίζεται στη διάρκεια της αναλυτικής εργασίας, και ποια είναι η λειτουργία της ;

Δεν θα εκκινήσουμε από το μαθήμιο της φαντασίωσης που γνωρίζετε, $\$ \diamond a$, αλλά, αντίθετα, από την διερεύνηση των φαντασιωσικών σεναρίων στην ανάλυση και στον πολιτισμό. Ετούτη θα επιτρέψει να γνωρίσουμε περισσότερα περί του υποκειμένου του ασυνειδήτου στις σχέσεις του με αυτό το αντικείμενο a .

Μία εικόνα σε λειτουργία εντός της σημαίνουσας δομής

Το σενάριο, με την κινηματογραφική του έννοια, είναι ένα γραπτό και λεπτομερές πλαίσιο, μία προκαθορισμένη απότμηση (ντεκουπάζ) που θα δώσει σε μία ταινία τη δομή της πριν το μοντάζ δώσει μία εκδοχή. Το φαντασιωσικό σενάριο δεν εμπίπτει απλώς στην φαντασία : η εικόνα τίθεται εκεί σε λειτουργία μέσα στη σημαίνουσα δομή¹, σύμφωνα με τον ορισμό της φαντασίωσης που δίνει ο Λακάν στο « Η καθοδήγηση της θεραπείας και οι αρχές της εξουσίας της », επιτρέποντας μας έτσι να ξαναβρεθούμε στις φαντασιακές παραγωγές, ενός Χανς για παράδειγμα.

Μπορούμε λοιπόν να κατανοήσουμε τη φαντασίωση, όπως επισήμαινε ο Ζακ-Αλέν Μιλέρ με την ευκαιρία της κυκλοφορίας του Σεμιναρίου *Η Λογική της φαντασίωσης*, αρχικά ως μοναχική ονειροπόληση, ημερήσια ονειροπόληση με

1. Πρβ. Lacan J., « La direction de la cure et les principes de son pouvoir », *Écrits*, Παρίσι, Seuil, 1966, σ. 637.

παρηγορητικό ενίοτε χαρακτήρα· στη συνέχεια « ως μέσο απόλαυσης – μοναχικό, επίσης »². Εδώ, η εικόνα, η λέξη, η φράση, το σενάριο, βρίσκονται στη διάθεση του υποκειμένου και λειτουργούν ως υποστήριξη του αυνανισμού, σεξουαλική δραστηριότητα στην οποία ο Φρόιντ έδωσε ιδιαίτερη προσοχή και η οποία άλλαξε με την έλευση του πορνό. Υπάρχει μια τρίτη έννοια την οποία διευκρινίζει ο Ζ.-Α. Μιέρ, και η οποία είναι « πιο περίπλοκη : η ασυνείδητη φαντασίωση, η λεγόμενη *θεμελιώδης* - φαντασίωση [η οποία] παρέχει το πλαίσιο της σε όλη την ψυχική ζωή του υποκειμένου και η οποία ανακαλύπτεται κατά τη διάρκεια της θεραπείας »³. Αυτά τα φαντασιωσικά σενάρια, που βιώνονται κατά τρόπο μοναχικό, επικοινωνούνται συνεπώς με δυσκολία στην ανάλυση, καθώς το υποκείμενο τείνει να μιλάει για τα συμπτώματά του· η φαντασίωση που ανακαλύπτεται στο ρου της θεραπείας σημαίνει ότι δεν εναπόκειται μονάχα στο λέγειν και στην ερμηνεία του : για τον Φρόιντ, κατασκευάζεται.

Το να εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας στην φαντασίωση, σημαίνει να ρίξουμε φως, πέραν εκείνου που εμπίπτει στον σημαίνοντα αλγόριθμο $S1 \rightarrow S2$, εκείνου που απορρέει από το μαθήμιο τη φαντασίωσης, $\$ \diamond a$.

Εύρος των φαντασιωσικών σεναρίων

Στο τελευταίο Συνέδριο της ΠΨΕ, ο Ζ.-Α. Μιέρ υπενθύμιζε, ότι μπορούμε να έχουμε μία φευγαλέα ματιά της φαντασίωσης από τη στιγμή που ένα υποκείμενο έρχεται να μας συναντήσει. Γιατί ; Επειδή κάτι από αυτή τη φαντασίωση έχει κλονιστεί, βάζοντας το υποκείμενο σε θέση να ζητήσει μία ερμηνεία. Ας πάρουμε το παράδειγμα των πρώτων σταδίων της θεραπείας του *Ανθρώπου με τα ποντίκια* για να αντιληφθούμε το εύρος αυτού που ακούμε με την έννοια φαντασιωσικό σενάριο.

Ο *Ανθρωπος με τα ποντίκια* είναι αρχικά αντιμέτωπος με ένα πρώτο σενάριο, με διαστροφικές αποχρώσεις, εκείνο του μαρτυρίου του ποντικού, το οποίο έχει τη μεγαλύτερη επίδραση πάνω του. Ένα δεύτερο σενάριο, εξίσου φαντασιωσικό, είναι εκείνο της δαιδαλώδους διαδρομής ενός χρέους αδύνατου να αποπληρωθεί. Ένα τρίτο, εν τέλει, διαδραματίζεται πάνω στη μεταβιβαστική σκηνή, συμπεριλαμβάνοντας τον Φρόιντ μέσω της φιγούρας του σκληρού λοχαγού.

2. Miller J.-A., « Propos sur *La Logique du fantasme* », *La Cause du désir*, n° 114, Ιούνιος 2023, σ. 69.

3. *Αυτόθι*.

Πρόκειται λοιπόν, θα μπορούσαμε να πούμε, για μία ενεργοποίηση της σεξουαλικής πραγματικότητας του ασυνειδήτου. Ο Φρόιντ στο σημείο αυτό είναι προσεκτικός όταν επισημαίνει ότι χρειάστηκε στον Άνθρωπο με τα ποντίκια « να πεισθεί, μέσα από τα επώδυνα μονοπάτια της μεταβίβασης, ότι οι σχέσεις του με τον πατέρα του εμπεριείχαν πράγματι αυτά τα ασυνείδητα συναισθήματα⁴ [ιδίως μίσους] ». Ιδού γιατί ο Λακάν μπορεί να πει : « Το να οδηγήσουμε τον ασθενή στην αρχική του φαντασίωση δεν σημαίνει ότι του μαθαίνουμε κάτι, σημαίνει ότι μαθαίνουμε από αυτόν πώς να προχωρήσουμε.» Όσον αφορά στο αντικείμενο α στη σχέση του με το διχασμό του υποκειμένου, ο ασθενής είναι αυτός που γνωρίζει πώς να το χειριστεί, ενώ εμείς κατέχουμε τη θέση του αποτελέσματος, στο βαθμό που το ευνουόμμε⁵ ».

Διαφαινόμενο και υπονοούμενο

Από την απαρχή της ανακάλυψής του, ο Φρόιντ ενδιαφέρεται για τα συμπτώματα που συνδέονται με τη σεξουαλικότητα, χωρίς να παραβλέπει αυτό που ορίζει ως φαντασία ή φαντασίωση, το οποίο λειτουργεί ως στήριγμα αυτής της σεξουαλικότητας. Στις *Επιστολές στον Φλις*, εξετάζει αυτά τα σενάρια σε συνάρτηση με το όνειρο· πηγαίνει πίσω στις πηγές της παιδικής ηλικίας· τα εντοπίζει τόσο στη νεύρωση όσο και στην παράνοια. Είναι καθοριστικό ότι τα συσχετίζει με την επιθυμία, και όχι κατά κύριο λόγο με την πραγματικότητα. Πράγματι η εγκατάλειψη της *Neurotica*, προσδίδει στη φαντασίωση μία κεντρική θέση όσον αφορά στην πραγματικότητα : η ψυχική πραγματικότητα καθίσταται λοιπόν αποφασιστική, εκεί όπου διαπλέκονται συμβάν και φαντασίωση⁶.

Αναφορικά με τις παιδικές τους ρίζες, ο Φρόιντ υπογραμμίζει την σπουδαιότητα αυτού που ακούγεται και αυτού που βλέπεται στη διαμόρφωσή τους, προεικονίζοντας τα δύο ενορμητικά αντικείμενα που διακυβεύονται : τη φωνή και το βλέμμα. Πιο συγκεκριμένα, αυτά τα φαντασιωσικά σενάρια υποκρύπτουν κάτι από το υπονοούμενο, από το διαφαινόμενο, δηλαδή κάτι που υπερβαίνει αυτό που εθεάθη ή ακούστηκε, όπως στον φετιχισμό ή στην πρωταρχική σκηνή. Αυτά τα φαντασιωσικά μορφώματα μένουν καθηλωμένα στην ψυχική ζωή του

4. Freud S., « Remarques sur un cas de névrose obsessionnelle (L'Homme aux rats) », *Cinq Psychanalyses*, Παρίσι, PUF, 1985, σ. 235.

5. Lacan J., *Le Séminaire*, livre XII, *Problèmes cruciaux pour la psychanalyse*, κείμενο επιμελημένο από τον J.-A. Miller, Παρίσι, Seuil & Champ freudien Éd., 2025, σ. 297.

6. Πρβ. Miller J.-A., « Le Séminaire de Barcelone sur *Die Wege der Symptombildung* », *Le Symptôme-charlatan*, Παρίσι, Seuil, 1998.

υποκειμένου και πασχίζουν να αναδυθούν στο πλαίσιο της συνεδρίας. Η εστίαση στη φαντασίωση, σημαίνει λοιπόν να επιστήσουμε την προσοχή πέραν αυτού που δομεί την κλινική, δηλαδή το σύμπτωμα. Η συμπλήρωση αυτού του τελευταίου μέσω της αναγνώρισης των φαντασιωσικών σεναρίων μας τοποθετεί στον δρόμο των σχέσεων της φαντασίωσης και του συμπτώματος αναφορικά με την ενορμητική ικανοποίηση, εξ ου ο τίτλος του μαθήματος του ψυχαναλυτικού προσανατολισμού του Ζ.-Α. Μιλέρ : « Από το σύμπτωμα στη φαντασίωση και επιστροφή ⁷ ».

Η δοκιμασία της επιθυμίας του Άλλου

Η φαντασίωση μας εισάγει λιγότερο στο ζήτημα της πραγματικότητας από ότι σε εκείνο του τί μπορεί να εκδηλωθεί εντός της : η επιθυμία του Άλλου, ή ακόμα η βούλησή του για απόλαυση. Είναι ακριβώς αυτή η δομή ενός επέκεινα, εκείνου της επιθυμίας του Άλλου, ενάντια στην οποία αμύνεται ο νευρωτικός, που σηματοδοτούν το άγχος του φοβικού, η φυγή της υστερικής ή το σκότωμα-της-επιθυμίας του ιδεοψυχαναγκαστικού. Η επιθυμία του Άλλου είναι μία δοκιμασία ⁸ απέναντι στην οποία το υποκείμενο αμύνεται με κάθε λογής φαντασιωσικά σενάρια. Η υστερική εισάγει έναν τρίτο ικανό να απαντήσει σε αυτή την επιθυμία του Άλλου, απολαμβάνοντας από την ίδια της την ανικανοποίητη επιθυμία. Ο ιδεοψυχαναγκαστικός προσφέρει στον Άλλο, ο οποίος ζητάει και συνεπώς επιθυμεί, το θέαμα της αδύνατης επιθυμίας του και άρα συγκρατημένης.

Πώς η φαντασίωση συναρθρώνεται με το αρσενικό και το θηλυκό ; Το ερώτημα αυτό ανοίγει το πεδίο της ερωτικής ζωής όπου ο φαλλός δίνει το ρυθμό στις παντομίμες που είναι εγγενείς στην κωμωδία των φύλων.

Το 6^ο Σεμινάριο θα αποτελέσει ένα σημαντικό ορόσημο για την εργασία μας. Ο Λακάν παράγει σε αυτό σύμφωνα με τον Ζ.-Α. Μιλέρ, την πρώτη του λογική της φαντασίωσης : « Θα υπάρξει αργότερα το 16^ο Σεμινάριο με τον εξής τίτλο “ Η Λογική της φαντασίωσης ”. Αυτή η δεύτερη λογική της φαντασίωσης [...] θα

7. Miller J.-A., « L'orientation lacanienne. Du symptôme au fantasme et retour », διδασκαλία στο πλαίσιο του τμήματος ψυχανάλυσης του Πανεπιστημίου Paris 8, 1982-1983, ανέκδοτο & Miller J.-A., « Symptôme – Fantasme », *La Cause du désir*, n° 114, Ιούνιος 2023, σ. 72.

8. Πρβ. Lacan J., « La signification du phallus », *Écrits*, ό.π., σ. 693.

βασιστεί σε αυτό το άρθρο [...] “ Θέση του ασυνειδήτου” [...] που ο Λακάν είχε σχολιάσει στο 11^ο Σεμινάριό του⁹ ».

Στο 6^ο ακριβώς Σεμινάριο είναι που η φαντασίωση χαρακτηρίζεται ως θεμελιώδης, καθόσον επικεντρώνεται σε αυτό που συνδέει το υποκείμενο και το αντικείμενο, εν προκειμένω αντικείμενο της επιθυμίας και όχι ακόμα της ενόρμησης. Η επιθυμία του Άλλου, δεν είναι ο Άλλος, αλλά η έλλειψή του, στην οποία το υποκείμενο αποκρίνεται, μέσω του πεδίου του αντικειμένου. Πέρα από τις αποκρίσεις που συνεπάγεται αυτή η επιθυμία του Άλλου με όρους νεύρωσης, ψύχωσης και διαστροφής, αντιλαμβανόμαστε τη σπουδαιότητα της λειτουργίας που παίρνει η επιθυμία του αναλυτή στην κατεύθυνση της θεραπείας. Ας την καταδείξουμε μέσω μίας τυπικής κλινικής ακολουθίας που μας παραδίδει ο Ζ.-Α. Μιλέρ : Κάθε θεραπευτικό όφελος που επιτυγχάνεται σε σχέση με το σύμπτωμα συνεπάγεται μία φαντασιωσική ανάδυση από την οποία εκδηλώνεται η επιθυμία του Άλλου για το υποκείμενο¹⁰. Άραγε αυτός ο κύκλος δεν υποδεικνύει, μέσω της ίδιας της κίνησής του, μία επιστροφή στο σημείο του αδιεξόδου του υποκειμένου καθώς και τη λειτουργία που επιτελεί εκεί η επιθυμία του αναλυτή για να βρεθεί ένα πέρασμα ;

Πάντα στο 6^ο Σεμινάριο και αλλού, ξεκινώντας από τη διαπίστωση ότι τα μονοπάτια της επιθυμίας είναι διαστροφικά, ο Λακάν παράγει μια διαφορετική κλινική της φαντασίωσης αναφορικά με τη διαστροφή όπου, είτε το αντικείμενο αναζητείται, είτε στοχεύονται το υποκείμενο και ο διχασμός του. Η διείσδυση στο « σαδικό μπουντουάρ¹¹ », θα φωτίσει την ηθική ανατροπή που εισήγαγε ο Φρόιντ ως προς την απόλαυση, καθώς επίσης και μία διαφορετική κλινική για το πεπρωμένο της φαντασίωσης που πρέπει να διαλευκανθεί όταν ο Λακάν υπογραμμίζει ότι « Ο Σαντ δεν εξαπατάται από τη φαντασίωσή του, στον βαθμό που η αυστηρότητα της σκέψης του περνά στη λογική της ζωής του¹² ».

Η φαντασίωση στη θέση του πραγματικού

Η φαντασίωση είναι σε παράδοξη θέση αναφορικά με το πραγματικό, ένα σημείο που υπογραμμίζει ο Λακάν μιλώντας όπως για μία οθόνη : « είναι ως προς το

9. Miller J.-A., « Une introduction à la lecture du Séminaire VI, *Le désir et son interprétation* », *La Cause du désir*, n° 86, Μάρτιος 2014, σ. 63.

10. Πρβ. Miller J.-A., « Symptôme – Fantasma », *ό.π.*, σ. 75.

11. Lacan J., « Kant avec Sade », *Écrits*, *ό.π.*, σ. 765.

12. *Αυτόθι.*, σ. 778.

πραγματικό που λειτουργεί το επίπεδο της φαντασίωσης. Το πραγματικό στηρίζει τη φαντασίωση, η φαντασίωση προστατεύει το πραγματικό¹³ » : Ο Λακάν δεν λέει « προστατεύει από το πραγματικό », καθώς η φαντασίωση κλείνει και ανοίγει την πρόσβαση στο πραγματικό, εκεί όπου ακριβώς διακυβεύεται το ενορμητικό αντικείμενο. Στο 13^ο Σεμινάριο, αναφερόμενος στον ζωγράφο Μαγκρίτ, αναδεικνύει τη σειρά των πινάκων που αναπαριστούν ένα πίνακα μέσα σε ένα παράθυρο : « Αυτή είναι [...] η εικόνα στην οποία κατέφυγα για να εξηγήσω αυτό για το οποίο πρόκειται στη λειτουργία της φαντασίωσης¹⁴ » : Γιατί ; Επειδή η φαντασίωση λειτουργεί εξίσου ως πλαίσιο και ως παράθυρο, και η περίπτωση του *Ανθρώπου με τους λύκους* δίνει μια καθηλωτική απεικόνιση.

Στη ζωή του, το όνειρο με τους λύκους επανέρχεται τρεις φορές, πάντα αναφερόμενο σε αυτή τη διπλή διάσταση του πλαισίου και του παραθύρου. Αυτός ο πίνακας μέσα στο παράθυρο άλλοτε προστατεύει από το πραγματικό, και άλλοτε δεν προστατεύει : εκδηλώνεται λοιπόν εκεί μία κακή βούληση. Καταρχάς υπάρχει το εναρκτήριο όνειρο της παιδικής του ηλικίας, στο οποίο μονάχα μία κατατονική εικόνα, κατατονία του ίδιου του υποκειμένου, εγκλωβίζει σε ένα διπλό πλαίσιο – εικόνα και παράθυρο – μία απειλητική παρουσία την οποία σηματοδοτεί το άγχος. Αργότερα, στις απαρχές της θεραπείας με την Ρουθ Μακ Μπρούνσγουικ, και υπό την επήρεια ενός παρανοϊκού επεισοδίου, το υποκείμενο διηγείται ένα άλλο όνειρο όπου μία αγέλη γκρίζων λύκων το απειλεί. Ένας τοίχος τους χωρίζει, ωστόσο μπορεί, ανά πάσα στιγμή, να διασχισθεί. Στο τέλος της θεραπείας, η Μπρούνσγουικ σημειώνει επιδέξια μία επανισορρόπηση της υποκειμενικότητας του *Ανθρώπου με τους λύκους* μέσω της επανέναρξης της ενασχόλησής του με τη ζωγραφική, επανισορρόπηση που σηματοδοτείται από ένα όνειρο όπου βλέπει, ξανά, μέσα από το παράθυρο, ένα γαλήνιο τοπίο απαρτιζόμενο από δέντρα – χωρίς λύκο – το οποίο θα ήθελε να ζωγραφίσει.

Η φαντασίωση, από την ονειροπόληση ως το αξίωμα που οργανώνει όλη τη ζωή ενός υποκειμένου, περνώντας από την ικανοποίηση που μπορεί να του προσφέρει, ενίοτε περισσότερο και από τον σύντροφο ζωής, βρίσκει το παράδειγμά της σε αυτό που αναδεικνύει ο Φρόιντ : *Χτυπούν ένα παιδί*. Δίνει την οιδιπόδεια άρθρωση, αλυσοδεμένη από την αγάπη του πατέρα, σκιαγραφεί την γραμματική

13. Lacan J., *Le Séminaire*, livre XI, *Les Quatre Concepts fondamentaux de la psychanalyse*, κείμενο επιμελημένο από τον J.-A. Miller, Παρίσι, Seuil, 1973, σ. 41. Η πλάγια γραφή προστέθηκε από τον συγγραφέα.

14. Lacan J., *Le Séminaire*, livre XIII, *L'Objet de la psychanalyse*, κείμενο επιμελημένο από τον J.-A. Miller, Παρίσι, Seuil, σ. 337.

εκείνου που συλλαμβάνει ως μία φράση που καταλήγει στον μαζοχισμό. Ο Λακάν επανέρχεται επανειλημμένα σε αυτό το θέμα. Οι περιπτώσεις αυτές χρήζουν μελέτης, χωρίς να παραβλέπεται η παρουσία του αισθήματος ντροπής που βιώνει το υποκείμενο παράλληλα με την τόσο δύσκολη παραδοχή αυτής της φαντασίωσης. Ποιά είναι η κατάσταση σήμερα, εν καιρώ γενικευμένης ξεδιαντροπιάς ;

Φαντασιώσεις στον κόσμο

Στο τέλος του 6^{ου} Σεμιναρίου, τα λεγόμενα του Λακάν πάνω στη μετουσίωση μάς οδηγούν σε μία πρώτη κατεύθυνση διερεύνησης αυτού που οφείλει η τέχνη στη φαντασίωση. Την ορίζει « ως την ίδια τη μορφή μέσα στην οποία ρέει η επιθυμία », όπου « η ενόρμηση μπορεί να συρρικνωθεί στο καθαρό παιχνίδι του σημαίνοντος. [...] Η μετουσίωση [...] είναι αυτό μέσω του οποίου μπορούν να καταστούν ισοδύναμα η επιθυμία και το γράμμα. [Εκείνη] τοποθετείται ως τέτοια στο επίπεδο του λογικού υποκειμένου, στον τόπο όπου εγκαθίσταται και εκτυλίσσεται καθετί που αποτελεί, κυριολεκτικά μιλώντας, έργο δημιουργό στην τάξη του λόγου. Από εκεί, έρχονται λιγότερο ή περισσότερο να εισαχθούν στην κοινωνία [...] οι πολιτιστικές δραστηριότητες, με όλες εκείνες τις επιπτώσεις και όλους τους κινδύνους που συνεπάγονται, συμπεριλαμβανομένης έως και της αναδιαμόρφωσης των κομπορμισμών που είχαν προηγουμένως εγκατασταθεί»¹⁵.

Μία άλλη κατεύθυνση στρέφεται προς τα ήθη, τους τρόπους του απολαμβάνειν που υφίστανται, από το γεγονός της διάφυλης σχέσης που δεν υπάρχει : κάθε είδους φαντασιώσεις την υποκαθιστούν. Έτσι, ο Ζ.-Α. Μιλέρ επισημαίνει ότι « δεν υπάρχουν έμφυλες νόρμες, αλλά υπάρχουν κοινωνικές νόρμες ». Ωστόσο « εκεί όπου υπάρχουν κοινωνικές νόρμες, υπάρχουν κοινωνικές αντί-νόρμες, εκτός-νόρμας κοινωνικές νόρμες που αποτελούν μέρος του ίδιου συστήματος »¹⁶, σημαντική διευκρίνιση για την εξερεύνηση, εντός του κοινωνικού πεδίου, « της παρέκκλισης της απόλαυσής μας¹⁷ », στην οποία απαντούν συλλογικές φαντασιώσεις : αχαλίνωτη αναζήτηση μίας ταυτότητας

15. Lacan J., *Le Séminaire*, livre VI, *Le Désir et son interprétation*, κείμενο επιμελημένο από τον J.-A. Miller, Παρίσι, Seuil, 2013, σ. 571.

16. Miller J.-A., « Propos sur la logique du fantasme », *La Cause du désir*, n° 114, ό.π., σσ. 70 & 71.

17. Lacan J., « Télévision », *Autres écrits*, Παρίσι, Seuil, 2001, σ. 534.

όπου « ο Άλλος, είναι το σώμα ¹⁸ ». Στο ίδιο κεφάλαιο, ο Λακάν προάγει επίσης ότι « *το ασυνείδητο, είναι η πολιτική* », προσθέτοντας ότι « αυτό που συνδέει τους ανθρώπους μεταξύ τους, όπως και αυτό που τους φέρνει σε αντιπαράθεση, είναι να εξηγηθεί ακριβώς μέσω εκείνου του οποίου προσπαθούμε να αρθρώσουμε [...] τη λογική, δηλαδή, της φαντασίωσης » ¹⁹.

Για ποια πολιτική μιλάει ο Λακάν ; Για την πολιτική του συμπτώματος το οποίο, στο τέλος της ανάλυσης, δεν διασχίζεται, σε αντίθεση με τη φαντασίωση. Διάσχιση της φαντασίωσης, και επέκεινα, γνώση του τρόπου διαχείρισης των συμπτωματικών υπολοίπων : άραγε το τέλος μίας ανάλυσης δεν συνδέεται με « εκείνη τη μέριμνα για τη Σχολή » που προσφάτως επικαλέστηκε ο Ζ.-Α. Μιέρ, στο μέτρο που *το να ξέρεις πως να τα βγάζεις πέρα με, αυτό το σύνθωμα, θα μπορούσε να τεθεί στην υπηρεσία της Σχολής ;*

Μετάφραση: Μιχάλης Μανουσάκης

Επιμέλεια: Σίσσυ Ράπτη

18. Lacan J., *Le Séminaire*, livre XIV, *La Logique du fantasme*, κείμενο επιμελημένο από τον J.-A. Miller, Παρίσι, Seuil & Champ freudien Éd., σ. 311.

19. *Αυτόθι*, σσ. 317-318.